

Colectie coordonata de
LAVINIA BETEA

Vladimir Fédorovski
Alexandre Adler

secolul ROȘU

DE LA REVOLUȚIA
BOLȘEVICĂ LA PUTIN

Dialoguri reunite de Patrice de Méritens

Traducere din limba franceză de Irina Achim
Prefață de Armand Goșu

Corint
ISTORIE

<i>Iunie</i>	La Varșovia, președintele american Obama condamnă „agresiunea rusă” în Ucraina.
2015	
<i>Februarie</i>	Liderul opoziției, Boris Nemțov, este asasinaț la Moscova.
<i>Septembrie</i>	Rusia declanșează primele atacuri aeriene în Siria, împotriva pozițiilor deținute de Statul Islamic.

Cuprins

<i>Prefață</i>	5
<i>Capitolul 1 – Două destine paralele</i>	9
<i>Capitolul 2 – Paroxismul: Lenin, Troki și Stalin</i>	30
<i>Capitolul 3 – Vremuri nesigure, de la Hrușciov la Brejnev</i>	58
<i>Intermezzo I</i>	89
<i>Capitolul 4 – Enigma Andropov</i>	95
<i>Intermezzo 2</i>	109
<i>Capitolul 5 – Gorbaciov: tentația morții</i>	115
<i>Capitolul 6 – Ceasul adevărului</i>	140
<i>Capitolul 7 – Elîn sau postcomunismul ratat</i>	169
<i>Intermezzo 3</i>	191
<i>Capitolul 8 – Putin sau triumful postum al lui Andropov</i>	199
<i>Cronologie</i>	227

sunt afirmații definitive. Spun clar lucrurilor pe nume acolo unde este cazul, nuanțează unde trebuie, au darul formulelor care surprind esențialul din personalități sau situații istorice.

Cititorul român, care este mai puțin familiarizat cu acest tip de carte-dialog, are privilegiul unei incursiuni în istoria Rusiei și a URSS, a întregului secol al XX-lea, care, în fond, își propune să explice nu atât natura regimului comunist de tip sovietic, ci ne ajută să înțelegem Rusia de astăzi, Rusia lui Vladimir Putin.

Cei doi intelectuali parizieni au publicat volumul în martie 2012, chiar în momentul alegerilor prezidențiale din Rusia, câștigate de Putin. Nu întâmplător, toată interogația, chiar dacă nu este ca atare formulată în carte, urmărește să explice rădăcinile profunde ale fenomenului Putin și să propună evaluări asupra situației și perspectivei Rusiei.

Din păcate pentru autori, ca și pentru cititorul român, care de-abia acum are prilejul să țină volumul în mână, în acești patru ani scurși de la publicarea cărții s-au întâmplat lucruri care au schimbat în rău fața Rusiei. Pentru că ocuparea și anexarea Crimeei, în martie 2014, și destabilizarea Ucrainei, prin susținerea separatiștilor în Donbas, au făcut ca Rusia să treacă linia roșie în relația cu Occidentul și să intre într-o confruntare din care n-are cum să mai iasă onorabil. Pentru simplul motiv că n-are resursele necesare să o încheie victorioasă.

ARMAND GOŞU

Capitolul 1

Două destine paralele

Alexandre Adler: Înainte de a începe dialogul nostru privind „secolul roșu”, aş vrea să spun, în câteva cuvinte, cum ne-am cunoscut, Vladimir Fedorovski și cu mine. Am intrat în contact într-o epocă destul de dramatică, în 1985, când *perestroika** începea cu adevărat. El fusese chemat la ambasada sovietică de la Paris, în principal pentru a pune în practică o politică și o strategie care i-au lăsat perplecși pe diplomații tradiționaliști, chiar dacă nu toți aceștia s-au dovedit ostili de la început.

Cum începusem să scriu cu regularitate despre Uniunea Sovietică, am convenit să ne vedem și, ceea ce nu puteam ști dinainte, ne-am simpatizat imediat. Întâlnirea noastră a fost una „à la russe”, pentru că amândoi aveam deopotrivă referințe și gusturi comune și, încă dintr-una din primele seri când m-a vizitat acasă, am dat gata o sticlă de votcă de cireșe, un distilat de 50° de culoare săngerie, Wisniowka!

Pentru a rămâne în atmosfera acestor prime întâlniri, aş evoca celebra poveste a demnitarului communist convocat la

* *Perestroika* – restructurare (în limba rusă), politică reformistă inițiată de Mihail Gorbaciov, prin care se urmărea transformarea politică și economică a regimului comunist. Acest vast program a fost lansat oficial cu ocazia celui de-al XXVII-lea congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (25 februarie–6 martie 1986) (n. red.).

Comitetul Central. Înainte de a-l promova, conducătorii manifestă unele îndoieri în privința sa. Când este întrebat dacă bea, el răspunde că bea „ca un rus”. Interogatoriul continuă: la întrebarea dacă o sticlă de votcă la masa de prânz îl împiedică să lucreze după-amiaza, demnitarul răspunde negativ; la întrebarea dacă două sticle de votcă au un efect și mai puternic asupra sa, el răspunde tranșant: „După ce am consumat două sticle de votcă, poate că nu mai reușesc să lucrez, dar pot încă să conduc!”

Vladimir Féodorovski: Îmi amintesc că prima noastră întâlnire a avut loc la Paris, undeva la intersecția străzilor Vavin și Montparnasse, într-un restaurant pe care-l îndrăgim amândoi: *Dominique*, situat pe strada Bréa, cartierul general al acelei culturi ruse roz, nici albe, nici roșii, o cultură mustind de toate amintirile poetului Vladimir Maiakovski și ale familiei lui Leon Aronson*. Aronson era nu numai proprietar al acestui loc, ci și un eminent critic dramatic care aduna pe famoasele canapele roșii ale restaurantului său tot ceea ce lumea rusă avea mai distins: Marc Chagall, ajuns la Paris pentru prima dată în 1910; Ivan Bunin, laureat al Premiului Nobel pentru literatură, în 1933, izgonit de revoluția bolșevică, în 1920; cântărețul de operă Feodor Şaliapin, aflat la Paris din 1922, plecat din Rusia cu ocazia unui turneu internațional, în pofida opoziției manifestate de CEKA**. Printre toți aceștia, Aronson era el însuși o figură mitică.

* Lev Aronson (1893–1984) – supranumit Dominique, critic și autor dramatic rus. Fondator al Premiului Dominique pentru regie (1953), distincție ce recompensează anual un spectacol de teatru (n. tr.).

** Acronim care desemnează Comisia Extraordinară, abreviere pentru Comisia extraordinară panrusă pentru combaterea contra-revoluției și a

Ca și Alexandre, păstrez o vie amintire acestor locuri atât de delicios și de istoric ruse, aflate dincolo de tumulturile Istoriei, știut fiind faptul că noi am avut, și unul și celălalt, mai multe vieți. Născut în acele locuri, sub regimul lui Stalin, ar fi trebuit, în mod firesc, să fiu chiar mai adaptat și mai stângist decât Alexandre...

A.A. Să spunem mai comunist, pentru că eu n-am fost niciodată stângist. Și, de fapt, noi am fost, în mod paradoxal, mai puțin comuniști sau stângiști decât unii dintre membrii intelighenției occidentale. Ne simțeam cu mult mai liberi în criticele sau judecările noastre decât simpatizanții de stânga acuzați întotdeauna de discursul lor prezumptuos față de partid. Păstrez vîi în minte atitudinile surprinzătoare ale unor intelectuali din timpul primei emisiuni a lui Bernard Pivot cu Soljenițin, când i s-a cerut cu insistență autorului *Arhipelagul Gulag* să confirme că se opune colonialismului. Mi se părea absolut de necrezut faptul că se putea duce o campanie atât de falsă împotriva unei lucrări ale cărei idei nu le împărtășeam în acea vreme, dar care era deja considerată un monument, aş putea spune, nu doar al literaturii, chiar al gândirii ruse.

V.F. Este adevărat că tu nu ai fost niciodată un doctrinar, spre deosebire de multe așa-zise mari spirite ale intelighenției franceze. Tu manifestai – și aceasta este una dintre trăsăturile pe care le împărtășeai cu toți camarazii pe care i-am cunoscut – un gust remarcabil pentru istoria, sursele, cultura,

sabotajului. Organism polițienesc de represiune, CEKA a fost creată în decembrie 1917, la Petrograd, și plasată sub conducerea lui F. Dzerjinski, cu scopul declarat de a-i elimina pe inamicii din interior ai nouului regim bolșevic (n. tr.).

civilizația și rădăcinile Rusiei. Tocmai această curiozitate m-a frapat din prima la tine, Alexandre: socialist de stânga și deja partizan al *perestroikăi*. Acest lucru ne-a unit mai târziu, dincolo de tot ce ne separa.

În ceea ce mă privește, m-am născut la Moscova, în sânumul unei familii „metisate”, din tată ucrainean și mamă get-beget rusă. Tatăl meu a murit devreme, dar faptul că fusese erou de război mi-a permis să mă înscrui la Institutul de relații internaționale de la Moscova (MGIMO*), echivalentul Școlii Naționale de Administrație franceze (ENA).

A.A. Numitul institut fiind rezervat – în pofida titulaturii sale – celor care au, de fapt, bune relații naționale... Partidul a refuzat întotdeauna să formeze veritabili specialiști care ar fi reprezentat o concurență pentru aparatul de stat. Trebuia să provii din același mediu. Să ai o origine sănătoasă, într-un anume sens. Institutul avea două specializări extraordinar de prestigioase: cunoașterea (în sens epistemologic), bineînțeles, pentru că instituția oferea o libertate unică, și relațiile internaționale, pentru că era în afara oricărei discuții ca țara să fie reprezentată de diplomați ca acei analfabeti pe care i-am putut remarcă uneori în perioada de după război. Acest corp de diplomați de înaltă ținută, după ce va fi supraviețuit epocii staliniste, a readus la viață un domeniu de pregătire profesională care, după părerea mea, la acea epocă era unul dintre cele mai bune din lume. Diplomatul de

* Institutul de Stat pentru Relații Internaționale de la Moscova – universitate sovietică înființată în octombrie 1944 și plasată în subordinea Ministerului rus al Afacerilor Externe. Prestigioasa instituție de educație rusă pregătește specialiști în domeniul diplomației și al relațiilor internaționale (n. tr.).

rând sovietic format la MGIMO știa cu mult mai multe decât omologul său american, care trebuia să treacă examenul de admitere în structurile Foreign Service* pentru a-și începe cariera diplomatică. În consecință, acesta era apogeul unei anumite forme de educație sovietică și, tocmai de aceea, să fii admis acolo se dovedea chiar un *must*...

V.F. Un club foarte selectiv, de fapt. Adaug că am manifestat dintotdeauna un viu interes pentru limba franceză și, încă din adolescență, nu visam decât să devin scriitor în Franța și să lucrez la Paris, în cartierul Saint-Germain, așezat la o masă la *Deux Magots*... În timp ce presa străină era interzisă, la MGIMO aveam acces la toate informațiile occidentale și puteam citi ziarele franceze, cum ar fi *Le Monde*, *Le Figaro*, *L'Humanité* sau *Le Nouvel Observateur*.

Eram oare pe cale să devin membru al nomenclaturii? În pofida referințelor mele familiale, nu aceasta era intenția mea. Mama mea era specialistă în planificare, iar tatăl meu era primul comandant de Katiușa, diminutiv rus de la Caterina, supranumele lansatoarelor noastre multiple de rachete pe care germanii, care au avut mult de suferit din cauza lor, le-au

* United States Foreign Service – instituție aflată în componența Guvernului federal al Statelor Unite ale Americii, plasată sub patronajul Departamentului de Stat american. Organism creat în 1924, Foreign Service gestionează întreaga politică diplomatică a Statelor Unite ale Americii și desfășoară totalitatea serviciilor consulare și diplomatice americane. În structurile sale, personalul diplomatic (Foreign Service Officers) reprezintă doar una dintre cele cinci categorii de angajați, printre care se mai numără specialiștii și agenții însărcinați cu securitatea națională sau cei ce răspund de securitatea misiunilor diplomatice americane și a celor străine aflate pe teritoriul american (Diplomatic Security Service), precum și de combaterea terorismului (n. tr.).

numit „orga lui Stalin”. Tatăl meu a fost decorat cu toate medaliile înainte de a fi rănit în luptă. Cu toate acestea, hotărât să nu mă împotmoleșc în elita partidului, am preferat să fiu trimis într-o țară foarte îndepărtată, Mauritania.

A.A. Unchiul tău matern a fost și el un erou al lui Stalin...

V.F. Da, se numără printre preferații săi pentru că bombardase Tokio!

A.A. Unchiul tău era un mare aventurier, pilot de bombardier, care se afla la post în Extremul-Orient în momentul izbucnirii primelor confruntări dintre Japonia și Uniunea Sovietică, în 1938. Ori, neascultând decât de curajul său – și, fără îndoială, un pic și sub influența băuturii, care n-a făcut altceva decât să-i dezvăluie caracterul –, el a urcat în bombardier fără niciun ordin și, survolând Tokio, a lansat o bombă în grădinile palatului imperial.

Ar fi putut foarte bine să fie împușcat pentru insubordonare, dar Stalin, încântat de poveste, l-a convocat și l-a numit general la 23 de ani... Devenit comandant de aviație, el a murit puțin după aceea, în timpul războiului.

V.F. Aventura ne reamintește de epoca napoleoniană. La fel ca împăratul, Stalin era flamboiant. Două figuri – cea a tatălui și a unchiului meu – m-au ajutat enorm pentru a intra în circuit. Mai apoi, cum nu mă potriveam deloc în peisaj, am fost trimis în celălalt capăt al lumii, la Nouakchott, în calitate de ambasador în Mauritania. Chiar dacă perfect izolată de restul lumii, această țară mi-a permis să descopăr Occidentul. Un tărâm între desert și ocean, care păstra urmele trecerii lui

Saint-Exupéry și, cel mult, două sute de străini care băteau singurele trei străzi asfaltate!

Pentru mine, aceasta era libertatea: în Mauritania l-am cunoscut pe George Vlăduț, diplomat anticomunist de origine română, astăzi în vîrstă de 90 de ani, care se numără printre cei mai dragi prieteni ai mei și care va deveni ambasador al Europei. L-am întâlnit, de asemenea, pe François Mitterrand cu mult înainte să devină președinte și am văzut pentru prima dată o doamnă făcând *topless*, nimeni alta decât Danielle Mitterrand. Ne putem imagina un picuț ce putea să însemne o astfel de permisivitate pentru un Tânăr sovietic de 22 de ani. În mod normal, n-ar fi trebuit să părăsească lumea arabă, unde mă aflam din 1972, dar mi s-a oferit șansa de a fi traducătorul unui ministru adjunct al Afacerilor Externe venit în vizită în Mauritania. Acesta se ocupa de relațiile cu țările arabe și, în mod special, de pregătirea negocierilor lui Leonid Brejnev. Știut fiind faptul că acesta din urmă suferea de o surditate severă, am făcut eforturi considerabile pentru a-mi adapta vocea și pentru a-mi perfecționa pronunția, astfel încât acesta m-a auzit și chiar m-a remarcat. M-am trezit la Moscova, la mijlocul anilor 1970, ca interpret personal al lui Brejnev la Kremlin. Într-un anume sens, datorez cariera mea surdității lui Brejnev și bunei mele cunoașteri a limbilor arabă și franceză!

Acești doi ani în serviciul lui Brejnev, care era din ce mai lipsit de vlagă, mi-au permis să-i cunosc anturajul. Am putut astfel să fiu numit în postul de atașat cultural la Paris în 1977. Ce viață! Ieșeam în compania personalităților artistice și ale vieții literare cele mai în vogă, în locurile legendare ale capitalei.

A.A. Ai fost mai apoi însărcinat să-l însوțești pe mareșalul Ogarkov, pe cale să devină ultimul mare comandant al armatei